

O ODNOSU SEMANTIKE I NEPOSTOJEĆIH OBJEKATA

Sažetak: Nedavno je Tim Krejn sa Univerziteta u Kembridžu obnovio raspravu o statusu nepostojanja u filozofiji, ali i u semantici. Izgleda da je njegov tretman ovog problema u velikoj meri uslovljen radom Aleksijusa Majnonga i njegove Teorije o objektima (Gegenstandstheorie). Problem o kome je reč, i o kome govorimo u radu, može se ukratko opisati na sledeći način: kako možemo govoriti o objektima koji, po svemu što znamo, ne postoje u okvirima istinitosti i lažnosti. Dobri primeri su, npr. Pegaz, jednorog, kockasti krug, Šerlok Holms. Takođe se postavlja pitanje koje kriterijume treba ispuniti kako bismo mogli da o takvim entitetima govorimo na razumljiv način. Tim Krejn je istakao da postoji evidentan konflikt između činjenice da postoje istine o nepostojećim objektima, i činjenice da takve istinosne podatke moramo da uporedimo sa stanjem stvari u realnosti, sa stvarima kakve jesu. U radu ćemo predstaviti nešto drugačiji pristup nepostojećim objektima u odnosu na onaj koji je predložio Tim Krejn. Naša ideja baziraće se na Majnongovoj zamisli „da svaki (nepostojeći) objekat može biti subjekt prave predikacije“, kao i na Poperovoj ideji o entitetima koji pripadaju tzv. Svetu 3, ali i na i Fokonijevoj ideji o mentalnim prostorima u jeziku.

Cljučne reči: Krejn, Majnong, Poper, Fokonije, nepostojanje, mentalni prostor

1. Uvod

Ovaj rad treba prvenstveno doživeti kao lični iskaz o nedoumicama i metodološkim dilemama sa kojima se može susresti profesor semantike. Tokom kursa iz semantike, potrebno je objasniti postojeći raskorak između ideja koje se mogu naći u knjigama i radovima o značenju i iskustava u tumačenju svakodnevnih značenja. Neslaganje između teorijskih postulata nauke o značenju i uobičajenih iskustava ukazuje na nepotpunost i nedovoljnu preciznost teorije u studentskim knjigama i literaturi. Ilustracije radi, u prvom semestru predavanja razmatramo „semantiku imenovanja“, klasične opise značenja u filozofiji i strukturalnoj lingvistici, zasnovane na intuiciji da je značenje („istina u jeziku“) visoki stepen preklapanja reči i stanja stvari u realnosti (*veritas es aequatio rei et intellectus*). Takav opis značenja zasniva se na „pučkoj psihologiji“ koja drži da reči stoje umesto stvari i da se ceo proces značenja

¹ djordje.vidanovic@filfak.ni.ac.rs

može objasniti prostim imenovanjem. Zapravo se sledi intuitivna ideja da su reči nazivi za stvari koji su se oblikovali kroz vekovna svedočenja o tome kako deca uče da govore. Jedan od najčešće citiranih opisa ovakvog učenja značenja reči može se naći u *Ispovestima* Sv. Avgustina (I.8):

„Kada bi oni, (moji stari), dodeljivali ime nekom predmetu, i u skladu sa time se i kretali ka tome objektu, ja bih shvatio da dati predmet imenujemo koristeći zvuke koje ljudi prave kada se nešto ističe ili pominje. Namera mojih starih bila je da svojim telesnim pokretima kažu šta im je na pameti, kao da je to prirodni jezik svih ljudi; tu su se videli izraz lica, pokreti očiju, kretanje ostalih delova tela, i boja glasa koja odgovara stanju naših misli kada nešto tražimo, posedujemo, odbacujemo ili izbegavamo. Tako bih i ja, kada bih čuo reči koje se ponovljeno upotrebljavaju na odgovarajućem mestu u različitim rečenicama, postepeno poimao koje predmete te reči označavaju; pa, pošto bih izvežbao svoje usne da te znake oblikuju, koristio bi ih da izrazim svoje vlastite želje.“ (Chadwick, 2008).

Pomenuti raskorak najlakše se uočava kada započne diskusija o semiološkom trouglu, odnosno kada se pomene trojstvo koje postoji između znaka i označenog (simbola i predmeta koji simbol označava). Jer, veza između ovo dvoje nije neposredna, već posredna, indirektna i traži medijatora. Konceptualizacija povezuje znak i objekat, i često se naziva „reprezentacijom“. Reprezentacija je deo našeg uma koji stvara trajne ili manje trajne, u svakom slučaju, neurološki opisive, asocijacije između simbola i objekata.

2. Majnongova džungla i klasifikacija objekata

U kratkom pregledu razmatranja značenja u filosofiji, i, generalno, kognitivnim naukama, povešću čitaoca na zamišljeno putovanje u tzv. Majnongovu džunglu. Pomenutu džunglu smislio je i razmatrao austrijski filosof, Aleksijus Majnong (1853–1920). Ko, i šta, živi u ovoj džungli? (Vilijem Nil prvi je nazvao Majnongovu taksonomiju „džunglom“: „Ali posle određenog lutanja u Majnongovoj džungli subsistencije... filosofi se sada slažu da propozicije ne mogu više da se smatraju konačnim entitetima, nezavisno od činjenica, rečenica, i stanja refleksije“: Kneale, 1949: 12). Zastajemo i postavljamo prirodno pitanje, šta zapravo postoji? Odgovor je jednostavan, i, naizgled, tautološki: sve ono što postoji na neki način. Uključujući i neobične objekte koji mogu da budu stanovnici ove džungle. To su, na primer, sasvim konkretni predmeti – sto, stolica na kojoj sedim, radijatori na obe strane našeg amfiteatra, ali i apstraktne ili imaginarne stvari kao što su Sveti Gral, mitološki konj Pegaz, antički vrhovni bog Zevs, junak romana Konana Dojla, Šerlok Holms, i njegov pomoćnik, dr Votson, jednorog, Flaš Gordon, flogiston...

Stanimo, međutim, za trenutak, još jednom. Zar nije jasno da neki od pomenutih objekata ne postoje, i da su samo proizvod naše imaginacije, možda želja ili ambicija, ili jednostavnog neznanja i pogrešnih pretpostavki. Kako bismo, inače, mogli da pomislimo da postoje entiteti kao što su Pegaz, Sveti Gral, i opskurni elementi

poput flogistona; ili, s druge strane, imaginarne ličnosti kao što su Šerlok Holms, dr Votson, Flaš Gordon?

Jasno, nepostojeći objekti ne poseduju egzistenciju. Nije teško zaključiti da je sam pojam „nepostojanja“ kontradiktoran. Dejvid Hjum, na primer, bio je radikaln u poimanju postojanja, jer je, između ostalog, odricao postojanje i kontinuumu prostor-vreme, konceptu subjektiviteta, pa čak i materiji: za njega je sve ovo bilo „fikcija“. S druge strane pojam nepostojećeg objekta u filosofiji je prihvatio, pored Majnonga, uz određena ograničenja, i Rasl, koji je, govorio da su trg Pikadili u Londonu, kao i antički filosof Sokrat, u istoj meri „nepostojeći“ zato što su oba pojma konstruisana od manje složenih, ali neposrednijih objekata čovekove percepcije (up. Lewis, 1986).

Da bismo mogli da smislaono govorimo o nekom objektu, treba odgovoriti, čini se, da li je njegovo postojanje nužno. Za tako nešto postojanje nije nužan uslov, isticao je Aleksijus Majnong (Meinong, 1904/1982). Njegova „Teorija objekata“ (*Gegenstandstheorie*) poslužila je kao osnova za analizu nepostojećih objekata u 20. i 21. veku. Majnong je pretpostavio da postoje tzv. intencionalna stanja svesti, usmerena ka objektu koji postoji, ali da je ista usmerenost svesti moguća i u vezi sa nepostojećim objektima, iako tada nema predmeta na koji je svest usmerena, ili, drugim rečima, objekat ne postoji u uobičajenom smislu.

Iz dosadašnjeg izlaganja izrasta novo pitanje: ako već postoje „nepostojeći“ objekti, gde se oni nalaze, u kome svetu, na kome mestu? Hipotetički odgovor bio bi da se svaki objekat nalazi u svome „mogućem svetu“, koji je u nekom mentalnom prostoru (ovakav odgovor rado bi potpisali tzv. „modalni realisti“). Majnongova teorija o objektima pravi sledeću klasifikaciju: postoji aktuelna, konkretna, realnost (*Wirklichkeit*), ali takođe postoji i „niži stepen postojanja“ u bezvremenom svetu, gde „subsistiraju“ naučne hipoteze, teoreme ili matematički dokazi (*Bestand*); i, na kraju, pored „substistencije“, nalazimo i „absistenciju“, datost, kod objekata koji nemaju nikakav stepen postojanja (*Gegebenheit*), kao što su nezamislivi entiteti poput „četrvtastog kruga“.

Vidimo da se, u jednostavnom pregledu objekata o kojima možemo govoriti koristeći jezik, i smatrati ih smisaonim, nužno dotičemo pitanja o usmerenosti naše svesti, odnosno da dolazimo do intencionalnosti. O čemu je, zapravo, moguće smisaono govoriti, tj. govoriti, i, u isto vreme, smatrati da izgovorene reči označavaju ili predstavljaju neku stvar, neki objekat? U savremenoj semantici izdvajaju se makar dva tipa entiteta o kojima je moguće smisaono kazivati: kao prvo, moguće je govoriti o prirodi i prirodnim objektima kao što su reke, jezera, mora, šume, drveće, ljudi, životinje, zemlja, cveće, i slično; kao drugo, lako nam je kazivati i o stvarima, ili objektima, koji su izvedeni iz prirodnih stvari, gde pripada sve što je čovek radom napravio od prirodnih objekata, bila to drvena kašika, luk i strela, kuća od zemlje, automobil ili avion.

3. Tim Krejn o nepostojanju

Pored prirodnih i izvedenih objekata, dakle konkretnih entiteta, obično se smatra da je moguće govoriti i o apstraktnim stvarima kao što su pojmovi stvoreni u mitovima, bajkama, usmenim predanjima ili kreativnom pisanju. Svakako, postoji još makar jedan skup objekata o kojima se može smislaono govoriti: to su entiteti koji su, zapravo, *društveni konstrukti*. U ovom radu njih se nećemo dotaći i pokušaćemo da razmotrimo samo objekte koje je pomenuo kembriški filosof Tim Krejn u svome skorašnjem radu (Crane, 2012a, 2012b).

Krejn naglašava da istina, kao jednostavan pojam, podrazumeva postojanje nekog adekvatnog objašnjenja. On tvrdi da je moguće da nešto ne postoji, ali da praksa pokazuje da je logično da *u vezi sa takvim nepostojećim objektom postoje istiniti i lažni iskazi*. Na taj način možemo reći da je ljudska misao, bez obzira na postojanje ili nepostojanje određenog objekta, uvek ista. Na primer, kada ateisti tvrde da Bog ne postoji, oni ne raspravljaju o sadržaju Biblije već poriču postojanje Boga. S druge strane, postoji paradoks: kako je uopšte moguće govoriti o Bogu kada ne postoji ništa što se može reći o nepostojećem objektu? U cilju da paradoks objasni, u svojoj najnovijoj knjizi o objektima naših misli, Tim Krejn piše da je u čovekovoj moći da može imati različite misli o svetu, i da je naša predstavljачka sposobnost (usmerenost, intencionalnost: *aboutness, intentionality*) ništa drugo do biološki potencijal da stvaramo pojam o nepostojećem. Tako je i sa Bogom, koji je tipični intencionalni objekt, ka kome je usmerena aktivnost našeg uma. Po svemu sudeći, kaže Krejn, možemo da govorimo istine ili laži i o objektima koji ne moraju da nužno postoje, pod uslovom da se nismo ontološki opredelili.

Nepostojanje predstavlja izazov za formiranje odgovarajuće teorije objašnjenja u semantici, kao i epistemologiji, ali i u metafizici. To je tako zbog toga što u vezi sa njim postoje istine, ali ne u klasičnom aristotelovskom modelu korespondentne teorije istine, jer onda bi čovekova usmerena (intencionalna) misao trebalo da ima parnjaka u realnom životu, a realnost je to što jeste ako i samo ako uključuje stvari koje postoje. Međutim, ukoliko je realni svet domen izučavanja pretežno naturalističkog pristupa, to bi moglo da vodi ka materijalističkom redukcionizmu (koji bi razrešio dilemu „nepostojanja“, odbacivši je kao ispraznu). Krejn ističe da eventualni redukcionizam mora da bude samo metodološki, ali ne i ontološki izbor, ili „metafizički princip“. On je skeptičan prema naturalizmu zato što je, ontološki gledano, previše zahtevan i, zapravo, metafizička nužnost. Krejn podvlači da naučno znanje o svetu i umu ne može biti celovito. U pitanju su samo različite vrste znanja: jedno o, recimo, prirodnim vrstama i prirodnim objektima, nekoj vrsti supstance, i drugo, koje predstavlja subjektivu iskustvenu tačku gledišta, koja može, ali ne mora, biti predmet istraživanja u psihologiji.

Upravo je subjektivna tačka gledišta, njeno ili njegovo „fajnomenalno iskustvo“, polazište od koga krećemo s ciljem da predložimo dva dodatna, i alternativna, tumačenja semantičkog problema koji je sa nama otkako se počelo razmišljati o prirodi značenja, i otkako smo se suočili sa neobičnom mogućnošću istinitih i lažnih

iskaza o nepostojećim objektima. Ubeđen sam da će informacije koje se mogu naći kod filozofa Karla Popera i kognitiviste Žila Fokonijeja pomoći u stvaranju potpunije slike o našoj začuđujućoj sposobnosti da kreiramo slike unutar slika, i analoške opise paralelnih objekata, dolazeći do identifikacije, ali u drugačijim mentalnim miljeima koji pripadaju jednom te istom kognitivnom sistemu (Hofstadter and Sander, 2013).

4. Status „Nepostojećeg“: Karl Popper

Kada razmotrimo Majnongovu prvobitnu ontološku taksonomiju, pada u oči da se njegova kategorija „subsistencije“, odnosno objekti koji su proizvodi ljudskog uma (*Bestand*) zapravo mogu tumačiti kao entiteti koji nastanjuju *Svet 3* kod Karla Popera (Popper, 1972) – matematičke teoreme i dokazi, aksiomi, hipoteze, mitovi, skaske, konstrukcija društvene stvarnosti, naučne teorije. Kao takvi objekti, *Bestand* entiteti se, u datom kontekstu, mogu naći u kauzalnom interaktivnom odnosu prema objektima Realnosti, *Svetu 1* (*Wirklichkeit*). S druge strane, iako im Popper dodeljuje status tzv. objektivnog saznanja oni bi, eventualno, mogli imati svoje otelovljenje u Realnosti, kao imaginarni metaoblici, i posedovati višestruku polisemičnu materijalizaciju koja nema rigidnu referenciju. Bilo kako bilo, čini se da je neki modus subsistencije moguće objasniti u okviru Popperovog interaktivnog dualizma u kome je dozvoljena aktivacija „nepostojećih“ saznanjnih subjekata.

Ovu mogućnost ćemo malo detaljnije razmotriti. Naime, Karl Popper izbegava jednostavni, „esencijalni“ kartezijski dualizam tela i duha tako što uvodi „treće kraljevstvo“ (*Das Dritte Reich*): na ovaj način on zaobilazi intuitivnu zamisao o postojanju samo dva elementa koji konstituišu „zdravorazumsko“ mišljenje o nama samima. Kao spona između klasičnog *res extensa* i *res cogitansa* kod Popera pojavljuje se kolektivno objektivno saznanje koje može biti sasvim nesvesno, a čine ga „objektivni“ sadržaj misli, umetnička i naučna ekspresija, i sami artefakti.

Ukoliko neko smatra da treba odreći interaktivnost ovim svetovima dovoljno je posegnuti za Popperovim misaonim eksperimentima koje je izložio u *Objektivnom saznanju* (Popper, 1972: 107–108). Ovdje možemo videti kako je Popperova argumentacija ubedljiva, iako ne i definitivna.

(1) Sve mašine i alatke na našoj planeti Zemlji uništene su, baš kao što je nestalo i sve naše subjektivne znanje o mašinama i alatkama, i naše veštine da njima upravljamo i pravimo ih. Jedino su preostale biblioteke i naša sposobnost da učimo. U slučaju da se ovako nešto desi, pita se Popper, da li bismo mogli da povratimo civilizaciju i tehnološki razvoj tamo gde je bio? Da, njegov odgovor je afirmativan. Međutim, ovakav scenario može biti drugačiji, iako u sličnom apokaliptičnom ambijentu.

(2) U izmenjenom *Gedanken* eksperimentu, Popper zamišlja svet u kome su sve alatke i mašine uništene, baš kao i u eksperimentu (1), ali je uništeno i ljudsko znanje usled nepredvidljivog holokausta. To znači da su nestale biblioteke, tako da je izvesno da u ovakvom razvoju događaja naš kapacitet da iznova učimo ne može da značajno pomogne. Prema tome, u ovom, potonjem, misaonom eksperimentu civilizacija se neće brzo vratiti u pređašnje stanje, za takvo nešto bili bi potrebni milenijumi.

Šta se može zaključiti na osnovu ova dva misaona eksperimenta (Vidanović, 1996)? Kao prvo, Svet 3 je realan, on postoji i poseduje određeni nivo autonomije. Svet 3 nalazi se u interakciji sa prvim (fizičkim) svetom, kao i drugim (mentalnim) svetom i može značajno uticati na oba.

Zanimljiva posledica prethodnog zaključka činjenica je da tradicionalni subjektivistički pristup saznanju i umetnosti koji je isticao da „knjiga ne postoji bez čitaoca“ nije nužno prava slika o realnosti. Prema takvoj, tradicionalističkoj, epistemologiji knjiga je uistinu knjiga tek tada kada postoji neko ko je čita i razume, dok u suprotnom, ako knjiga nema svoga čitaoca, ona ostaje samo skup listova papira na kome su ištampani znaci.

Poperov objektivistički pristup Majnongovom tipu *Bestand* objekata, odnosno fizički nepostojećim entitetima, on je nazvao „epistemologijom bez saznanog subjekta“. Jer, ističe dalje Poper, „knjiga je knjiga čak iako je niko ne čita, pa čak iako je niko od nas (ljudi) nije ni napisao“. Kao primer, Poper koristi priručnik o logaritamskim tablicama koju je u celosti iskompajlirao i „napisao“ kompjuterski program. Mogu proći godine pre nego se pomenute logaritamske tablice počnu da koriste, ali, baš kao što bilo koji znak u knjizi ili romanu, tako i šifre i brojevi u knjizi logaritama predstavljaju pomenuto objektivno znanje, kako ga je Karl Poper definisao.

Nešto kasnije, Poper širi svoju ideju o modalitetima i načinu delovanja Sveta 3. On koristi zanimljivu metaforu Sjerena Kjerkegora iz „*Ili... ili*“ kada Kjerkegor opisuje pauka koji plete svoju mrežu, koja je zapravo ekstenzija njegovog tela, i sprema se da uz pomoć svoje eksosomatske „alatke“ istraži ambis pod sobom (Kierkegaard, 2004: 46). Naravno, Kjerkegor je govorio o ljudskoj sudbini, a Poper o epistemičnim ekstenzijama koje poseduje čovek. Tako je Poper video jasne analogije između pauka koji pletu svoje mreže, jazavaca koji kopaju jazbine, dabrova koji grade brane, i pčela koje proizvode saće, i ljudi. Ljudi imaju posebne eksosomatske alate pomoću kojih transcendiraju svoj neposredni okoliš, i simbolički predstavljajući konstantno promenljivu referentnu tačku, ostvaruju ne samo identitet, već i moćno proširenje svoga tela. Iako napisani romani, priče, izvedeni pozorišni komadi, ili komponovane simfonije i objavljeni naučni radovi i istraživanja, ili ispričane bajke i stvoreni mitovi nisu autentični fizički objekti i pored paralelne egzistencije u objektima prvog sveta, tvrdi Poper, oni poseduju objektivne mentalne sadržaje. Poperova ideja o tri sveta i njihovoj interakciji nije nova u istoriji ljudske misli. Jer, pedesetak godina pre njega Gotlob Frege je u svome eseju „Misao: jedno logičko razmatranje“ takođe razradio drugačiju sliku o tri sveta (Frege, 1956). Frege je pretpostavio da postoji spoljašnji svet (*Aussenwelt*), nešto slično Poperovom svetu realnosti, Svetu 1, u kome postoje prostorno uređeni objekti koji bitišu u vremenu za razliku od *Aussenwelta*, tvrdio je da postoji i unutrašnji svet (*Innenwelt*) pojedinačnih i privatnih iskustava. Kod Fregea je medijator između spoljašnjeg i unutrašnjeg bio tok nezavisnih misli, teorija i kreativnih ideja, koji je dobio gotovo neprevodivo ime *Gedanken* (što bi trebalo da označava da su to specifične apstraktne zamisli, a ne privatne i indeksikalizovane uobičajene misli određenog pojedinca).

5. Status „Nepostojećeg“: Žil Fokonije i mentalni prostor

Moguće alternativno objašnjenje ljudske mogućnosti da govore istine ili laži o nepostojećim objektima moglo bi se naći u teoriji o mentalnim prostorima koju je razradio u svojim knjigama Žil Fokonije (Fauconnier, 1985, 1994). Kada smo pomenuli modalne realiste i postojanje mogućih svetova u semantici istinosnih uslova, čitalac bi mogao da pomisli da se ova dva pojma preklapaju. Međutim, mentalni prostori predstavljaju tipičnu kognitivističku kategoriju, dakle epistemički su pojmovi, dok su mogući svetovi reprezentacije ili predstavljanja realnosti. Fokonije je pokušao da mentalnim prostorima i njihovim kombinacijama, koje su uobičajeno analoško mapiranje jednog na drugi idealizovani kognitivni domen, objasni fenomen značenja i stvaranja značenja u jeziku. U njegovoj teoriji figuriše bazični element, odnosno osnovni gradivni prostor koji je, u suštini, odranije bio poznat po različitim imenima, na primer kao „habitus“, ili „pozadina“, a zapravo označava društveno deljivo znanje o svetu, skup navika i intersubjektivno stečenih ideja o tome kako se stvari menjaju, kreću, nastaju ili nestaju. U taj bazični gradivni element može se ubaciti odgovarajuća lingvistička jedinica poput predloga, priloga, vezivnih reči ili subjekatsko-glagolskih kombinacija, što Fokonije naziva „prostornim modifikatorom“ (*space builder*).

Na ovim osnovama zasniva se proces kognitivne semantike: ona zahteva dvojniju ili višestruku intersubjektivnost, vektorsku kongruenciju sa realnošću i nužnu sposobnost onoga kome je poruka upućena da (analoški) izgradi narativni tok koji može, ali ne mora, da korespondira sa tačkom u datom prostoru-vremenu. Drugim rečima, slušalac treba da bude konstantno spreman da gradi interpretacije koje se prostiru van neposredne sadašnjosti, uz pomoć adekvatnih prostornih modifikatora.

Prema tome, u fluksu opšte pojmovne polisemičnosti, *vreme (temporalnost) ne referira više samo na vremenski segment (prostor), već označava i epistemičku distancu*, što samo dokazuje prethodno rečeno: da polisemija nije ograničena jedino na otvorene jezičke kategorije poput leksema, već i na kategoriju vremena koja je, po definiciji, gramatička, pa samim tim i zatvorena. Ovakav zaključak (Tyler and Evans, 2001) otvara vrata širem uključivanju mentalnih prostora u semantiku – budući da sistem vremena u jeziku poseduje vidljivu shematsku strukturu.

Pomenuto je moguće ilustrovati primerom u kome se koristi prostorni modifikator „ako“ koji omogućava gradnju različitih mentalnih domena. Naime u „Ako A, onda B“ A stoji kao antecedent, prethodna propozicija, dok je B posledica antecedenta, dakle konsekvent. Prema Fokonijeu, ovde postoje dva mentalna prostora, pored Stvarnosti, koja bi bila bazični, „osnovni“ prostor. Terminološko zapažanje koje ne treba izbegavati: Fokonije antecedent naziva „temeljni“, a konsekvent je „prošireni“ prostor. Koja je priroda temeljnog prostora? On je irealan, i takav postaje uvođenjem standardnog kondicionala „ako“ koji služi kao modifikator. Prilog „onda“ modifikator je koji označava prošireni prostor. Treba imati na umu da je temeljni prostor probabilistički vezan za osnovni prostor, a da je u tom poretku, i pod takvim uslovima, sve što dolazi u konsekventu zapravo realno.

Mislim da je sada očiglednije zbog čega stojim na stanovištu da je moguće da se Majnongov *Bestand* kategorija može objasniti pozivanjem na Fokonijeve ideje iz 1985: naime, u skladu sa kognitivnim *Pristupnom* principom entiteta u određenom prostoru mogu se, pod odgovarajućim okolnostima, opisati pozivanjem na svog parnjaka koji postoji u nekom drugom prostoru, iako se ova dva mogu razlikovati u supstancijalnom smislu. Kao primer možemo uzeti sledeću rečenicu „Žena koja ima crne oči uistinu ima plave oči“ i videti da takav izričaj ima smisla u različitim prostorima: na primer, prošle večeri sam na nekom prijemu upoznao datu osobu i bio ubeđen da ima crne oči (zbog posebnog osvetljenja, ugla pod kojim sam je opazio, ili nečeg drugog), dok sam u drugom prostoru-vremenu shvatio da pomenuta osoba ima, zapravo, plave oči.

U *Pristupnom* (ili *Identifikacionom*) principu Žila Fokonijea krije se jedna od suštinskih karakteristika ne samo jezika, već i celokupnog kognitivnog sistema kod ljudi: a to je *ontološka relativnost*, epistemički mehanizam zasnovan na analogiji. Prema Fokonijeu, propozicija koja referira na, ili opisuje određeni element u nekom mentalnom prostoru *može* da pristupi i svom parnjaku u nekom drugom mentalnom prostoru (npr. „jednorog“, konj sa jednim rogom na glavi, i bilo koji „običan“ konj koji nema taj rog na glavi, ali pripada analoški uređenom skupu, odnosno mentalnom prostoru).

Formalizacija *Pristupnog* principa kaže sledeće: ukoliko su dva elementa „a“ i „b“ dovedena u vezu putem konektora F ($b = F(a)$), tada možemo govoriti o tome da se element „b“ identifikuje sa svojim parnjakom „a“, putem opisa, imenovanja ili referiranja (uključujući i ostenzivnu referenciju).

6. Zaključak

Treba stalno imati na umu da sintagma *moгуći svetovi* ne može u svim okolnostima ličiti na roman ili fiktivni opis stvari u „najboljem od svih mogućih svetova“. Na primer, logičar Dejvid Luis naglašava da svet ne može biti samo neka priča (Lewis, 1986). Svet je nužno određen kao prostorno-vremenski zatvoren konstrukt, i poseduje svoju materijalnost i supstancijalnost. Ako govorimo o određenom svetu kao što je to naš svet, treba reći da on pripada grupi ostalih svetova, a da se oni razlikuju od našeg ne po svojoj prirodi, već po tome šta se u njima dešava. Ne postoji neki predmet, objekat, koji može biti „međusvetovni“ (pripada celovito većem broju svetova). To je tako zato što objekat X nije identičan sa bilo čime u nekom drugom svetu, odnosno ne poseduje svoga parnjaka. Luis nastavlja sa svojom analizom *totaliteta svih svetova* (the totality of worlds), i naziva ga „logičkim plenumom“, jer, ističe, postoji poseban svet za svaki moguć poredak stvari. S druge strane, ako protivnici ove ideje smatraju da je naš realni svet vrlo poseban i jedinstven, to nije tačno jer naš svet, za razliku od drugih, svoj identitet zasniva na prosto *indeksikalnosti* (koja je, između ostalog, intersubjektivna, i koja je uzročnik našeg subjektiviteta, i, prirodno, deikse). To se može lako potvrditi jer, eto, naš svet se u logičkom plenumu svih potencijalnih svetova izdvaja uz pomoć ostenzivne indeksikalnosti („ovde“ i „sada“).

S druge strane, polisemija koja je sveprisutni fenomen u jeziku, naročito naglašava važnost indeksikalnosti i njenu referencijalnu fleksibilnost koja je, velikim delom, u osnovi čovekovog „prihvatanja“ fiktivnih i „nepostojećih“ objekata. Ovo je zato što referencijalna fleksibilnost, ((činjenica da „ja“ ili „on“ ima neodređeno veliki broj potencijalnih (pokaznih) referenata koji se mogu, ali ne moraju, stalno menjati)) vodi ka *oslabljivanju veze između znaka i označenog*, između reči i predmeta koji ta reč označava. Opseg rigidnosti značenjske relacije između čvrstog identiteta $a=a$, gde prvo „a“ stoji umesto znaka „a“, a drugo umesto objekta koji znak treba da predstavi, vrlo je rastegljiv, i proteže se na čitav skup. Imali smo prilike da za jednoroga potražimo parnjaka i našli smo ga u običnom konju (*equus equus*, *equus ferus*), bilo domaćem ili divljem, što je prihvatljiv dokaz za pomenutu rastegljivost referencije. Kada imenujemo neki objekat to činimo u datom trenutku, ukazujući na dati objekat, što je, u biti tačka „p“ u skupu P, koja se definiše kao *limes*, pod uslovom da u okolišu „p“ postoji beskonačno mnogo tačaka skupa P. S druge strane, lako se može dokazati da, ukoliko je P beskonačan, on poseduje makar jedan *limes*.

Ovakav formalistički način analize mentalnih prostora koji se mogu razumeti i kao mogući svetovi navodi na eventualnu upotrebu matematičkih modela uz čiju pomoć bismo mogli da predstavimo beskonačni broj različitih mogućnosti fajnomenalnog sveta koga može „dotaći“ naša percepcija. Međutim, čak i tada se postavlja pitanje da li možemo predstaviti *sve* moguće svetove, i sve moguće pojave. U takvom slučaju *mogući svetovi su matematički objekti*, zapravo niz *uređenih entorki* (*a set of ordered n-tuples*). Tzv. *Romansijerski*, ili *Fikijski* pristup mogućim svetovima postulira da su mogući svetovi neka vrsta romana, u kojima je i nemoguće „moguće“, na primer, da trava može biti crvena, a ne zelena (Rosen, 1990). U romanima možemo naići na ljude među kojima neko može biti visok tri metra, što u „romansijerskom“ svetu rešava paradoks „međusvetovnih“ objekata, ali, istovremeno pokazuje svoje sazajne i eksplanatorne slabosti, i iznova traži preispitivanje čovekovih sazajnih i deskriptivnih moći (up. Bricker, 1987).

Literatura

- Bricker, P. (1987). Reducing Possible Worlds to Language. *Philosophical Studies* 52, 331–355.
- Chadwick, H. (2008). *Saint Augustine: Confessions*. Oxford: Oxford University Press.
- Crane, T. (2012a). What is the Problem of Non-Existence? *Philosophia* 40 (3), 417–434.
- Crane, T. (2012b). *The Objects of Thought*. Oxford: Oxford University Press.
- Crittenden, C. (1991). *Unreality: The Metaphysics of Fictional Objects*. Ithaca (NY) and London: Cornell University Press.
- Fauconnier, G. (1985). *Mental Spaces*. Cambridge (MA): MIT Press.
- Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. New York: Cambridge University Press.
- Frege, G. (1956). The Thought: A Logical Inquiry. *Mind, New Series* 65 (259), 289–311.

- Hofstadter, D. and E. Sander. (2013). *Surfaces and Essences*. New York: Basic Books.
- Kierkegaard, S. (2004). *Either-Or*, ed. Victor Eremita, trans. Alastair Hannaz. New York: Penguin.
- Kneale, W. C. (1949). *Probability and Induction*. Oxford: The Clarendon Press.
- Lewis, D. (1986). *On the Plurality of Worlds*. Oxford: Blackwell.
- Meinong, A. (1904/1982). Über Gegenstandstheorie. In A. Meinong (ed.), *Untersuchungen zur Gegenstandstheorie und Psychologie*. Leipzig: Barth, 1–50; trans. and ed. R.M. Chisholm, ‘The Theory of Objects’, in *Realism and the Background of Phenomenology*. Atascadero, CA: Ridgeview, 76–117.
- Popper, K. (1972). *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosen, G. (1990). Modal Fictionalism. *Mind* 99 (395), 327–354.
- Tyler, A. and V. Evans. (2001). Reconsidering prepositional polysemy networks: The case of ‘over’. *Language* 77, 724–765.
- Vidanović, Đ. (1996). Kako opstati: Poperov Svet 3 i preživljavanje. *Gradina* 1–2, 33–38.

Dorđe Vidanović

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN SEMANTICS AND NONEXISTENT OBJECTS

Summary: Tim Crane from the University of Cambridge has recently rekindled the debate on the status of nonexistence in philosophy and, consequently, in semantics. It appears that his treatment of this issue is to a large extent influenced by Alexis Meinong and his Theory of Objects (Gegenstandstheorie). The issue in question, and the one that this paper will attempt to tackle can be briefly described as follows: how are we able to talk about objects that, to all appearances, do not exist in terms of truthfulness and falsehood. Suitable examples could be, e.g. Pegasus, unicorn, square circle, Sherlock Holmes. Another question is also raised: which set of criteria should be fulfilled in order for us to be able to speak about such entities in a meaningful way. Tim Crane has pointed out that there is an evident conflict between the fact that there are truths about nonexistent objects, and the fact that that such truths ought to be checked against the states of affairs in reality, with things as they really are. This paper will attempt to present a somewhat different approach to nonexistent objects from that expounded by Crane. Our idea will draw upon Meinong’s concept „that every (nonexistent) object can be the subject of a predication“, as well as on Popper’s World 3 entities, and will also try expand on Fauconnier’s conceptualization of mental spaces.

